

KADIN AKIL VE DİN BAKIMINDAN EKSİK MİDİR?

Doç. Dr. Zekeriya GÜLER
SÜ. İlahiyat Fak. Öğretim Üyesi

E bû Saîd el-Hudrî (r.a.) anlatıyor: Bir kurban veya ramazan bayramında Rasulullah (s.a.) musallâya çıktı. Kadınlara rastladı ve onlara:

- *Ey kadınlar topluluğu! Sadaka verin. Zira, cehennem halkının çoğunluğunun sizler olduğu bana gösterildi*, buyurdu. Onlar:

- Neden ya Rasulullah? diye sordular. Rasulullah (s.a.):

- *Çünkü siz çokca lanet eder ve kocalarınıza karşı küfran-ı nimet gösterirsiniz. Kendini kontrol edebilen, dikkatli, akıllı ve tedbirli (hâzim) bir erkeğin aklını, sizin kadar çelebilen, akli ve dini eksik başka bir varlık görmedim*, buyurdu. Onlar:

- Nedir dinimizin ve aklımızın eksikliği ya Rasulullah? dediler. Rasulullah (s.a.):

- *Kadının şahitliği, erkeğin şahitliğinin yarısı değil midir?* diye sordu. Onlar:

- Evet, dediler. Rasulullah (s.a.):

- *İşte bu, aklının eksikliğindedir. Kadın hayız gördüğü zamanda namaz kılmaz ve oruç tutmaz değil mi?* buyurdu. Onlar:

- Evet, deyince Rasulullah (s.a.):

- *İşte bu da dininin eksikliğindedir, cevabını verdi.*¹

AÇIKLAMA

Kadının, akıl ve din bakımından eksik oluşunu da konu alan hadisimiz, günümüzde aktüel yönü olan ve tartışılan rivayetlerden birisi olmuştur. Mütefekun aleyh² olan ve muteber bütün hadis kaynaklarımızda yer almasına rağmen bu hadis bazı çevrelerce yadırganmakta ve kabul edilmemektedir. Kabul etmeyenler arasında bazı akademisyenler de bulunmaktadır.

Söz konusu hadis-i şerifin Kur'an-ı Kerim'e* ay-

kırı olduğunu söyleyen bu akademisyenler, düşüncelerini şöyle ifade ederler:

"Kur'an-ı Kerim, kadın-erkek eşitliğini şiddetle savunmaktadır. Şu halde, kadını erkeğin dînunda gören ve onu aşağılayan Buhârî hadisinin Kur'an'a ters düştüğünü ve dolayısıyla böyle bir sözü Hz. Muhammed'in (a.s.) söylemesinin mümkün olmayacağını kabul etmek zorundayız. Bu ve benzeri görüşler, İslam'a sonradan sokulmuştur. Aslında biraz sağduyu bu tür haberlerin uydurma olduğunu ortaya koymaya yeterlidir." "Sözkonusu uydurma hadisde kadının eksik akıllı olduğu Kur'an-ı Kerim'e dayandırılmak istenmektedir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, Kur'an-ı Kerim'de geçen bir konu hakkında isabetli sonuçlara ulaşılmak isteniyorsa, konuyla ilgili bütün ayetlerin gözönünde bulundurulması gerekir. Aslında bütün alimler bu metot konusunda görüş birliğine varmışlardır. Ama her nedense şahitlik konusunda bu metodu uygulayamamışlardır. Kur'an-ı Kerim'in konuyla ilgili bütün ayetlerini dikkate alacakları yerde, sadece 2/ Bakara suresinin vücut ifade etmeyen 282. ayet-i kerimesine dayanarak kadın şahitliğinin erkeğinkinin yarısına denk olduğu genel prensibine ulaşmışlardır. Oysa ki, bizzat Kur'an-ı Kerim birçok ayet-i kerimede kadının şahitliğini erkeğinkine denk saymaktadır..."³

Biz, katılmadığımız bu farklı değerlendirmenin temelinde, Hadis-i Şerif'in vermek istediği mesajın; mana ve maksadın tam olarak anlaşılabilmesinin yattığını sanıyoruz. Hadis-i şeriften çıkan hükümlere/mesajlara geçmeden önce, meselenin daha iyi anlaşılmasına vesile olur düşüncesiyle hadis başka bir varyantını vermek istiyoruz. Ebu Hureyre kaynaklı bu rivayette, "sadaka" ve "istiğfar"ı da içine

alan "Allah'a yaklaşmak/kulluk yapmak" gibi kapsamlı bir ifade zikredilir. Ebu Hureyre (r.a.) anlatıyor:

Bir sabah Rasulullah (s.a.) mescide gelerek orada bulunan kadınlara:

- *Hanımlar! Akıllı (dikkatli ve tedbirli) kişilerin gönüllerini sizin kadar çelebilen, dini ve akli eksik kimse görmedim. Zira ben gördüm ki, kıyamet gününde ateş ehlinin çoğunu siz kadınlar teşkil etmektesiniz. O halde gücünüz nisbetinde Allah'a yaklaşınız*" diye seslendi. Kadın cemaat arasında Abdullah b. Mes'ud'un hanımı da bulunuyordu. Hemen oradan ayrılıp Rasulullah'tan (s.a.) duyduklarını kocasına anlattı ve zinet eşyasını eline aldı. Kocasını Abdullah b. Mes'ud:

- Zinetleri nereye götürüyorsun? diye sordu. Hanımı:

- Bunu infak etmek suretiyle Allah ve Rasulüne yakın olacağım, diye cevap verdi. Abdullah b. Mes'ud:

- Öyle mi! Gel de onu bana ve çocuğuma tasadduk et. Çünkü bizim ona ihtiyacımız var, dedi. Bunun üzerine hanımı:

- Hayır olmaz, (bırak da) Rasulullah'a (s.a.) gideyim, dedi. Nihayet kadın gitti ve Rasulullah (s.a.) ile görüşmek üzere izin istedi. Orada bulunanlar:

- Ya Rasulallah! Görüşmek için Zeynep izin istiyor! dediler. Rasulullah (s.a.):

- *Ona müsadde edin*, buyurdu. O da Rasulullah'ın (s.a.) yanına geldi ve şöyle dedi:

- Ya Rasulallah! Ben senden bir söz işittim. Derhal Abdullah b. Mes'ud'a gittim ve duyduklarımı ona aktardım. Allah'a ve sana yakın olabilmek için ve Allah'ın beni cehennem ehlinde kılmaması için tasadduk etmek üzere zinetimi aldım. O esnada Abdullah b. Mes'ud bana:

- Onu bana ve oğluma tasadduk et. Çünkü bizim ona ihtiyacımız var, dedi. Ben de:

- Hayır, Rasulullah'a (s.a.) bir danışayım, dedim. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.):

- *Onu kocana ve çocuklarına tasadduk et. Çünkü onların buna ihtiyacı var; onlar yardıma daha layıktır*, buyurdu.⁴

Burada hadis-i şerif hakkında ileri sürülen bir tezi kısaca değerlendirmek yerinde olacaktır. Teknik bilgiler vermek durumunda kaldığımızdan dolayı

okuyucularımızın bizi bağışlayacaklarını umuyoruz.

Değerli meslektaşım Dr. Kâmil Çakın, "Doğrusu akli başında bir erkeğin aklını sizin kadar çelebilen, akli ve dini eksik, başka bir varlık görmedim" ifadesinin Hz.Peygamber'e aid oluşunda ciddi şüpheler bulunmaktadır⁵ der. O, bu konuda kendisini şüpheye sevkeden noktalar arasında şunları da zikreder:

"Dârimi ve İbn Hıbbân'ın Abdullah b. Mes'ud'dan yaptığı rivayetlerde bu ifadeler İbn Mes'ud'a aittir. Bu durum, hadisin bu kısmının başlangıçta mevkuf iken sonradan merfu hale geldiğini göstermektedir... Abdullah b. Mes'ud'un kullandığı bu ifadeler, şahsi tecrübelerini gösteriyor olabilir. Onun karşılaştığı özel durumlar ya da eğitim ve topluma katılma imkanı bulmayan o dönemin kadınları ile ilgili tecrübeleri açısından doğru kabul edilebilir. Fakat, evrensel bir tesbit gibi algılanması mümkün değildir."⁶

Biz, ileri sürülen bu görüşün pek de yerinde olmadığını düşünüyoruz. Herşeyden önce, hadis-i şerifin söz konusu bölümünün "başlangıçta mevkuf iken sonradan merfu hale geldiğini" iddia etmek hayli zordur. Şüphesiz bu iddia bir ihtimalden ibarettir. Delilden neş'et etmeyen bir ihtimale itibar edilemeyeceği de açık bir usul kaidesidir.

Hatırlanacağı üzere Dârimî ve İbn Hıbbân'ın naklettiği rivayette Abdullah b.Mes'ud'un sözü olarak geçen (mevkuf) ifade, "işini sağlam tutan erkeklere, işlerinde galebe çalabilen/hükmedebilen, akli ve dini eksik, kadınlardan başka bir varlık mevcut değildir. (Mâ vucide min nâkıs'ı'-akl ve'd-din veya mâ min nakıs'd-din vel-alel) şeklinde geçmektedir. Başta Buhârî ve Müslim kaynaklı yerlerde ise ifade, Peygamberin (s.a.) sözü (merfu) olarak, "Akıllı ve tedbirli bir erkeğin aklını sizin kadar çelebilen, akli ve dini eksik başka bir varlık görmedim" tarzında geçmektedir.

Bir sahabinin, Rasul-i Ekrem'den duyduğu merfu bir hadisi aynen veya bazı değişikliklerle mevkuf bir haber tarzında naklettiğini görmek mümkündür. Meselâ, Rasulullah'ın (s.a.), "Kadın avrettir, O, (süslenerek) evinden dışarı çıktığı zaman şeytan ona musallat olur; onu çekici duruma getirir ve ayartabilmek için sürekli olarak onu gözetler"⁷ hadisi, Abdullah b. Mes'ud tarafından merfu olarak rivayet edilirken, aynı zamanda haber ondan şu şekliyle mevkuf olarak

da nakledilmektedir. "Kadınları evlerde tutunuz. Çünkü onlar avrettir. Şüphesiz kadın, evinden dışarı çıktığı zaman şeytan ona musallat olur; onu çekici duruma getirir ve ayartabilmek için sürekli olarak onu gözetler ve ona şöyle seslenir: Sen kime rastlarsan, onun tarafından mutlaka beğenilirsin!"⁸

Hatta, işlediğimiz hadisin kadının aklı ve dini ile ilgili bölümünden önce tartışmasız merfu olarak geçen, "Ey kadınlar topluluğu, sadaka veriniz!" cümlesinin bile mevkuf (Abdullah b. Mes'ud'un kendi hitabı) tariki bulunmaktadır.⁹ Bu durumun tabii karşılanması gerekmektedir. Bu yüzden biz, Dârimî (v. 255/868)'nin, Vâil b. Mühâne vâsıtasıyla Abdullah b. Mes'ud'dan naklettiği mevkuf tarihin¹⁰, başta Buhârî (v. 256/869) ve Müslim (v. 261/874) tarafından rivayet edilen merfû tarike¹¹ tercih edilmesini zorunlu kılan sebeplerin/delillerin bulunmadığı ve ihtiyatta yaklaşılarak konunun geniş perspektiften değerlendirilmesi gerektiği kanaatini taşımaktayız. Daha önce temas edildiği üzere, Abdullah b. Mes'ud, Rasûl-i Ekrem'in söz konusu hadisini (belki de ilk defa) hanımı Zeynep'ten duymuştur/öğrenmiştir. Bu durum, hadisin ilgili kısmının, "başlangıçta mevkuf iken sonradan merfu hale geldiğini" değil, aksine başlangıçta merfu iken sonradan Abdullah b. Mes'ud tarafından da (mevkuf olarak) dile getirildiğini düşündürmektedir. Kaldı ki, mevkuf haberin isnad zincirinde Vâil b. Mühâne et-Teymî bulunmaktadır. Kûfeli olan bu râvî hakkında İbn Sa'd (v. 230/844), "Onun rivayet ettiği hadisler az idi" derken¹², Zehebi (v. 748/1347) "Vâil b. Mühâne'nin İbn Mes'ud'dan rivayeti maruf değildir. Onun tek bir hadis rivayeti vardır"¹³ demektedir. İbn Hacer (v. 852/1448) ise "Vâil, ikinci tabakadan makbul bir râvidir"¹⁴ diyerek olumlu bir ifade kullanmaktadır. Onun bu ifadesi karşısında, Şuayb Arnavud ile Beşşâr Avvâd'ın, "Hayır, aksine Vâil meçhul bir râvidir. Ondan rivayetle tek bir kişi teferrüde kalmıştır. Sadece İbn Hibban onu "Sikât"ında¹⁵ zikretmiştir. Zehebi, onun maruf olmadığını söylemiştir."¹⁶ şeklindeki tesbiti de dikkatleri çekmektedir.

Sonuç olarak, bahse konu olan hadis-i şerifin Rasûlullah'a âidiyeti hususunda hem isnâd, hem de izah edileceği üzere- metin bakımından bir problem olmadığı görülmektedir.

HADİS-İ ŞERİFTEN ÇIKAN HÜKÜMLER/MESAJLAR

1- Sadaka ve yoksula yapılan her türlü yardım, günahlar için bir keffarettir. Hataların affedilmesine sebep olur, bela ve musibetleri defeder.

2- Hadis, "Sadaka verin, istiğfarı da çok yapın"¹⁷ talimatıyla, kadınları hayır yapmaya ve Allah'tan af istemeye çağırarak suretiyle kulluğa teşvik etmektedir. Cehennem halkının çoğunluğunu kadınların oluşturması da, bu teşvikin sebebi olarak gösterilmektedir.

Rahmet Peygamberi Efendimiz (s.a.), cehennemde görülenlerin ekseriyetinin kadınlardan oluşmasını üç sebebe bağlamıştır:

- Lanet, yani kocayı üzecek ağır sözler sarfetmek ve hakarete bulunmak,
- Nankörlük (küfran-ı nimet),
- Akıllı, dikkatli ve tedbirli (hâzim) bir erkeğin aklını çelmek.

Gerek lanette bulunmak, gerek nankörlük yapmak ve gerekse cinsî arzuları kamçulamak (tahrik) suretiyle bir erkeğin aklını çelmek ve onda şehvî duygu uyandırmak büyük günahlar (kebâir) arasında sayılır. Şu hadis-i şerifler, cehenneme girmeye sebep olan lanetin, nankörlük ve tahrikin büyük günahlardan olduğunu gösterir:

"Mü'min çekiştiren, lanetleyen, kaba sözlü ve ağzı bozuk değildir."¹⁸

"Kim bir müslümana zulüm ve eziyet ederse, kesinlikle bana zulüm ve eziyet etmiş olur. Kim de bana eziyet ederse, o mutlaka Allah'a eziyet etmiş olur."¹⁹

"Kendisinden müstağni kalamayacağı kocasına teşekkür etmeyen kadına Allah (rahmet nazarıyla) bakmaz."²⁰

"...Giyinmiş çıplak, kırtarak ve salınarak (kırıla döküle) yürüyen kadınlar cennete giremezler ve onun kokusunu da duyamazlar..."²¹

"Hangi kadın koku (parfüm) sürünür ve kokusunu duymaları için yabancı erkeklerin yanından geçerse, o zina etmiş (gibi) olur."²²

Ancak müslüman bir kadın olarak kendine düşen görevleri yapan; güzel sözlü ve tatlı dilli olan, kocasına teşekkür eden, çarşı-pazarda erkeklerin dikkatini çekmeyen ve dolayısıyla onların aklını çelmeyen iffetli bir hanımın cennete gireceği müjdesi,

yine Allah ve Rasulü tarafından verilmektedir.

Allah (c.c.) şöyle buyurur: "Erkek veya kadın, mü'min olarak kim iyi amel işlerse, ona mutlaka hoş ve güzel bir hayat yaşatırız. Mükafatlarını da elbette yapmakta olduklarının en güzeli ile veririz."²³

"Müslüman erkekler ve müslüman kadınlar..., ırz ve namuslarını koruyan erkekler ve kadınlar... var ya, işte Allah onlar için bir mağfiret ve büyük bir mükafat hazırlamıştır."²⁴

Rasulullah da (s.a.) şöyle buyurur:

"Kadın beş vakit namazını kılar, orucunu tutar, ırz ve namusunu korur, kocasına da itaat ederse cennete girer."

3- Aile reisi durumunda olan kocaya saygısızlık, hoş olmayan bir davranıştır. Bu davranış biçimi çocukları da derinden etkiler. Böylece sevgi, saygı ve hoşgörü temeli üzerine kurulu olması gereken aile düzeni sarsılır ve huzursuzluk meydana gelir.

İslam aile hayatında kadın, eşinin yaptığı iyilikleri hiçbir zaman küçümsememeli, evin yiyecek, giyecek ve diğer ihtiyaçlarını karşılayan fedakar eşine teşekkürü bir borç bilmeli, maddi-manevi tüm nimetleri ihsan eden Allah Teala'ya şükretmelidir. Küçük bir olay karşısında, "Senden hiçbir iyilik görmedim" diyerek kadirbilmezlik ve nankörlük göstermemelidir. Tabii koca da eşinin psikolojik durumunu dikkate alarak onu isyana sevkedecek şekilde baskı altında tutmamalı, aksine meşru ve mübah çerçevede imkanlarını zorlayarak hayat arkadaşını sevindirmelidir. Karısından gördüğü isyankar bir tavır karşısında öfkesini yutabilen, musamahalı ve cömert davranabilen serinkanlı bir koca her halükarda kazançlıdır.²⁵

Geçimini sağlama konusunda esbaba tevessül ederek üzerine düşen görevi yapan bir kocanın kazancını azımsamak ve onu horlamak müslüman kadının yapacağı iş değildir. Böyle bir şey, müslüman kadın şahsiyetiyle bağdaşmadığı gibi, İslam'ın inanç ve ahlak esaslarına da aykırıdır. Çünkü bu, gerçekte o rızık veren ve "Rabbinin rahmetini onlar mı taksim ediyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini (rızık ve nimeti) aralarında biz paylaştırdık. Birbirlerine iş gördürmeleri (çalıştırmaları) için kimini ötekine derecelere üstün kıldık. Rabbinin rahmeti, onların toplayıp biriktirdiklerinden hayırlıdır."²⁶ buyuran Allah'ın takdirine bir bakıma razı olmamak ve

O'nu gücendirmek demektir.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, kadının kocasına çokca lanet etmesi yani onu üzecek ağır sözler sarfetmesi ve hakarete bulunması, cehenneme girmeye sebep olan büyük bir günahtr. Kadın bundan şiddetle sakınmalıdır. Esasen lanet, bir mü'minin Allah'ın af ve merhametinden mahrum olması veya onun Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılmasını istemek demektir. Şüphesiz bu tavır, ayrı dünyalarda yaşama arzusunu, zıtlaşmayı ve sosyal ilişkilerin bütünüyle kesilmesini beraberinde getirir. Bu yüzden lanet, yapılabilecek kötülüğün son halkasını oluşturmaktadır. Peygamberimiz (s.a.), "Mü'mine lanet etmek, onu öldürmek gibidir"²⁷ buyurur. Öldürülen insanın nasıl dünya ile ilişkisi kesiliyor ve dünya menfaatinden mahrum bırakılıyorsa, lanete maruz kalan insanın da Allah'ın rahmetinden uzak tutulması ve uhrevî nimetlerden mahrum edilmesi isteniyor, demektir.

4- Cehennem halkının ekserisinin kadınlar olduğu ifadesi, kadınları aşağılayan, onları potansiyel suçlu sayan ve üzen, eşitlik ve adalet ilkesini ihlal eden bir durum olarak değerlendirilemez. Hadis dik-katle okunduğunda ve konuyla ilgili diğer rivayetler bir bütünlük içerisinde ele alınıp düşünüldüğünde, durumun hiç de öyle olmadığı, ifade ve üslûbun, kadınları kulluğa teşvik ederek ameli ve ahlaki bakımdan olgunlaştırmak gayesine matuf bir korkutma (terhîb, tahvîf)²⁸ ve bir uyarı (vaaz, irşad) olduğu, bu uyarıya kulak asılmaması halinde söz konusu tablonun hakiki/fiilî anlamda gerçekleşeceği anlaşılır. Kaldı ki bazı âlimler, "Cennette her erkeğin Adem-oglu neslinden iki (dünya) hatunu vardır" hadisini nazar-ı itibara alan âlimler²⁹, cehennem halkının ekserisini kadınların teşkil etmesinin, Rasulullah'ın (s.a.) şefaatten önce düşünülmesi halinde veya cehennemi hak eden günahkar kadınların, cezalarını çektikten sonra henüz cennete girmeden önceki durumları bahis mevzuu olabileceğini ifade etmişlerdir. O halde Rasulullah'ın (s.a.) hak olan şefaatine mazhar olan birçok günahkar mü'min kadının cennete girmesi ve orada ekseriyeti teşkil etmesi mümkündür.

5- Cehennemlik kadınların vasıfları konusunda, Cabir'in (r.a.) rivayet ettiği şu hadis, cehennemde görülen kadınların zemmedilen sıfatların sahibi olan

kötü/günahkar kadınlar olduğunu göstermekte ve meseleye açıklık kazandırmaktadır. "Benim cehennemde gördüğüm kadınların ekseriyeti, öyle kimselerdir ki, kendilerine emanet/sır verildiğinde ifşa ederler, onlardan birşey istendiğinde cimrilik gösterirler, kendileri birşey istediklerinde üstelerler (ısrarla isterler) ve kendilerine bir iyilik yapıldığında da teşekkür etmezler."³⁰ Diyebiliriz ki, bu ve benzeri olumsuz vasıfların sahibi olmayan, Allah ve Rasülü yolunda hareket eden, güzel ahlak sahibi salih hanımlar -inşaallah- cehenneme uğramayacak ve:

"Selam olsun size! Hoş geldiniz. Artık ebedi kalmak üzere girin cennete!"³¹

"Sabrettiğine karşılık selam olsun size! Dünya yurduunun sonu (cennet) ne de güzeldir!"³² diyen meleklerin ikramı ile karşılanacaklardır.

6- Allah Teala tarafından Hz. Peygamber'e cehennem halkının gösterilmesi, İsrâ gecesinde/mirac hadisesinde veya küsûf (güneş tutulması) namazında vuku bulmuştur.³³ Görme (ru'yet) şeklinin keşif, vahiy veya rüya yoluyla gerçekleştiği de ifade edilir.³⁴ Rasulullah'ın (s.a.), cennet ve cehennemi gördüğüne dair rivayetlerin bir kısmı, ru'yetin hakiki manada gözle gerçekleştiğini ifade ederken, diğer bir kısmı da, suretin aynaya yansımaları gibi cennet ve cehennemin de duvar üzerinde temsil edildiğini/temessül ettiğini desteklemektedir. Bu durumu, vak'anın farklı ortam ve şartlarda zuhur ettiğini göstermektedir. Nitekim hadis ve fıkıh otoritelerimizden İbn Hacer el-Askalani (v. 852/1448), "Rasulullah'ın (s.a.) cennet ve cehennemi muhtelif şekillerde iki defa hatta defalarca görmesini engelleyecek hiçbir sebep yoktur" diyerek konuya açıklık getirmekte ve Allah tarafından Rasulullah'a cennet ve cehennemi hakiki manada görecek/algılayacak özel bir idrak gücü verilmiş olmasını benimsemektedir.³⁵ Ayrıca İbn Hacer, ru'yetin, bilgi düzeyinde kalan bir tür görme (ru'yetu'l-ilm) olduğu fikrinin uzak bir ihtimal olduğunu da ifade etmektedir.

Genellikle rasyonel akıl ve duyu organları ile yola çıkarak konuya teorik çerçevede mücerred bilgi ile yaklaşanlar, ru'yeti (cennet ve cehennemi görme işini) bir problem olarak görmektedir. Halbuki insan aklının idrak sınırını aşan duyular (şehadet) ötesi, zaman ve mekânüstü "gayb alemi" vardır. Kâinatın bir parçası olan görünmeyen bu "Gayb alemi"nin sa-

hibi ve mutlak hakimi de Allah Teala'dır. Allah için zaman ve mekân unsuru bahis mevzûu değildir. O, zaman ve mekândan münezzehtir. İnsan aklının kavramakta güçlük çektiği bu durum, ilahi irade ve kudretin zamanüstü bir tasarrufu olarak değerlendirilecek olursa, müslüman zihinler için hiç de bir problem olmadığı anlaşılacaktır.

7- Kadının aklının eksikliği, doğuştan ve yaratılıştan gelen akıl gücünün noksanlığı olarak anlaşılmalıdır. Öz, cevher ve asıl itibarıyla kadın da aynı akla sahiptir. "İnsanı davranış yapmaya iten güç" şeklinde tarif edilen "ameli akıl"³⁶ ise kadında farklılık gösterebilmektedir. Genel manada aklı "Temyiz gücü, düşünme, anlama, ve algılama fonksiyonu bulunan ve insanın davranışlarına yön veren ruhi bir güç ve bilgi kaynağı" olarak tarif etmek mümkündür. Doğruyu yanlıştan ayırt etme gücü, aklın en önemli fonksiyonudur.

Ebedî ahiret hayatı karşısında, geçici dünya zineti, eşya temayülü ve arzusu genellikle kadında baskındır. "Ey Peygamber! Eşlerine şöyle söyle: Eğer siz dünya hayatını ve zinetini (refahını) istiyorsanız, gelin size boşanma bedellerinizi vereyim de, sizi güzellikle salıvereyim. Ama eğer Allah'ı, Rasulünü ve ahiret yurdunu diliyorsanız, bilin ki, Allah içinizden güzel davrananlar için büyük bir mükafat hazırlamıştır"³⁷ ayetleri, insanlar için bu konuda ibret verici işaretlerdir. Ayrıca, dünyanın dayanılmaz cazibesi karşısında, yapı itibarıyla erkeğe nisbette daha zayıf olan kadın, ciddi olarak düşünmeden, his ve heyecanla hareket ederek karar verebilmekte, çabuk aldanabilmekte ve aldatılmaktadır. Sosyal şartların, fizyolojik ve psikolojik faktörlerin, aklın, güç ve fonksiyonunu etkilediği ilim ve tecrübe ile sabbittir. Tıp uzmanlarının da ifade ettiği gibi, kadınlarda adet öncesinde ve adet süresi içinde yaşanan gerilim sendromu; asabiyet, çabuk yorulma, titreme, stres ve depresyon, onların bu fevri ve duygusal davranışlarında büyük rol oynar. Ayrıca evham ile vesvese, erkekten çok kadına musallat olur.³⁸ "...Oysa erkek, kız gibi değildir."³⁹, "Allah'ın sizi, birbirinizden (kiminizi kimine göre) üstün kıldığı şeyleri temenni etmeyin. Erkekler için kendi kazandıklarından bir pay, kadınlar için de kendi kazandıklarından bir pay vardır. Allah'ın lütfunu isteyin, şüphesiz Allah herşeyi bilmektedir."⁴⁰ ve

"Allah'ın, kimini kimine üstün kılması ve kendi mallarından harcamaları sebebiyle erkekler kadınların koruyucusu ve sorumlu yöneticileridir"⁴¹ buyuran Rabbimiz, gerek doğuştan sahip oldukları fitri kabiliyet ve meziyetleri itibariyle ve gerekse fiziki bakımdan erkek ile kadın arasındaki yapı (fıtrat, yaratılış) farklılığına işaret eder. Sabır, metanet, soğukkanlılık, ihtiyat, itidal, adalet, cesaret ve fiziki güç gibi özellikleriyle erkek, kadına nisbetle daha üstün bir durumda iken, şefkat, merhamet, heyecan, duygusallık, haya, nezaket, incelik ve fiziki zarafet bakımından da kadın erkeğe göre daha üstün bir yaratılışa sahiptir. Ancak erkek ve kadının tamamen iradesi dışında tecelli eden bu farklılık, temelde Allah nezdinde bir üstünlük vesilesi sayılmaz. "Bütün erkekler kadınlardan daha üstündür" diyemediğimiz gibi, "Bütün erkekler kadınlardan daha akıllıdır" demek de mümkün değildir. İnsan olmak itibariyle kadın ile erkek arasında bir farklılık yoktur. Kadın-erkek, biri diğerini tamamlayan bir bütünün iki eşit parçası olarak düşünülmelidir.

Kadının aklının eksikliği, onun aklına güvensizlik manasına da gelmez. Kadının görüşüne başvurulur, onunla istişare edilir, onun verdiği bilgiye güvenilir ve onun rivayet ettiği hadisler kabul edilir. Zehebi'nin (v. 748/1347) "Hadis rivayeti meselesinde kadınlardan töhmet altında tutulan veya terkedilen birisini tanımıyorum"⁴² sözü, bu gerçeğin ifadesidir.

Kadınlara akıl noksanlığı ile vasıflandırılması, erkeklerin kadınların fitnesine kapılmaktan ve onların tuzağına düşmekten sakındırma maksadına yöneliktir. Gerçekten de ayet ve hadisler, kadındaki cinsi cazibe ve gücün bir fitne, tuzak ve hile aracı olabileceğini ifade eder ve erkeklerin bu oyuna gelmemelerini öğütler. Kur'an-ı Kerim'de, Aziz'in hanımı Züleyha'nın Hz. Yusuf'a meylettigi ve kadının onu gayr-i meşru ilişkiye zorlayarak kendini arzettiği, ilahi bir uyarı olmasaydı, Yusuf'un da kadına meyledeceği, kurnaz kadın tuzağına düşüremeyince de iftira ederek Yusuf'un zindana girmesine sebep olduğu anlatılır. Bundan dolayı kadının kocası Aziz'in, "Kadınlara! Bu sizin tuzağımız gerçekten büyüktür"⁴³ dediği görülür.

8- Hadisimizde kastedilen kadının şahitliği ile ilgili ayetten, mutlak manada kadının erkeğin yarısı

olduğu fikri çıkarılamaz. Söz konusu "... Şayet borçlu sefih veya aklı zayıf yahut kendisi söyleyip yazdıramayacak durumda ise, velisi adaletle yazsın. Erkeklerinizden iki de şahit bulundurun. Eğer iki erkek bulunamazsa, rıza göstereceğiniz şahitlerden bir erkek ile iki kadın olsun ki, biri yanırsa diğeri ona hatırlatsın..."⁴⁴ ayetinde, şahitlikte iki kadının bir erkek yerine geçeceği beyan buyrulur. Kaldı ki bekaret, dulluk, doğum ve kadın hastalıkları gibi erkeklerin vakıf olmaları imkansız olan durumlarda kadınların veya yalnız bir kadının şahitliği kabul edilmektedir.

Şahitlik konusunda iki cins arasındaki farklılık, esasen kadının insanlık şeref ve haysiyeti ile ilgili bir durum değildir. Bu farktan dolayı erkeğin kadına karşı herhangi bir üstünlüğü yoktur. Bir varlık olarak kadın da erkek gibi onurlu ve saygın bir konuma sahiptir. Rabbimizin, "Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan (Adem ile Havva) ve ikisinden de birçok erkekler ve kadınlar yaratıp yayan Rabbinizden sakının!"⁴⁵ emri ve "Şüphesiz Allah katında en değerli olanımız, O'ndan en çok korkanımızdır"⁴⁶ ilkesi, iki cinsin beşeri statü itibariyle eşit olduğunu, üstünlüğün ancak takva ile meydana geldiğini ortaya koymaktadır.

Şahitlikle ilgili ayeti kerimede, bir erkek yerine iki kadının şahitlik yapmasına gerekçe olarak, kadınlardan birisinin yanılması veya unutulması halinde ötekinin hatırlatması zikredilir. Bir önceki maddede açıklandığı üzere, kadının psikolojik ve fizyolojik yapısı onun fevrî çıkış ve duygusal davranışları üzerinde oldukça etkilidir. Dalgınlık ve unutulmanın akıl ve zeka ile doğrudan bir ilgisi olmamakla birlikte, unutkanlığın en önemli sebeplerinden birisinin duygusallık, diğerinin de ilgisizlik olduğu bilinmektedir. Psikologların gözlem ve tecrübesi de bunu göstermektedir. Bir kaza veya olağanüstü bir durum karşısında kadın genellikle hemen heyecana kapılır ve duygusal hareket eder. Onun bu davranışı, mantık ve muhakeme gücünü zayıflatır, meydana gelen olay üzerinde düşünerek bir değerlendirme yapmasını ve yerinde karar vermesini engeller. Bazı hadis alimleri de "Akıl eksikliğinden maksat kadının "zabtu az" demektir, buna mukabil ona duygu gücü verilmiştir"⁴⁷ derken bu hususa işaret etmiş olmalıdır. Duygusallığı mantık ve muhakemesine galebe çalan

kadın ise, çok defa etkilendiği olayı yorumlayarak anlatabilmektedir. Halbuki şahitlikte aslanan vuku bulan olayı olduğu gibi anlatmaktır. Yorumlamak ve onu karara bağlamak ise hakime aittir.

Bu yüzden, "aklı eksik kadınlar" cümlesinde yer alan eksikliğin, *bizatihi aklın kendisinde ve özünde değil de, aklın fonksiyonunda (aktivitesinde) ve tezahüründe* olduğunu söylemek mümkündür.

9- Söz konusu hadis-i şerifte verilmek istenen mesajın anlaşılması için, sözün sarfedildiği ortam ile kullanılan ifade tarzını nazarı itibara almak gerekir. Bir sevinç ve mutluluk günü olan bayram namazında, en mükemmel ahlaka sahip olan ve güzel ahlâkı tamamlamak üzere gönderilen Rasul-i Ekrem'in (s.a.) kadınların onurunu kıracak ve onları incitecek bir konuşma yapması tasavvur edilemez.

Rasul-i Ekrem (s.a.) aile ve toplum hayatında, kadın-erkek ilişkilerinde yaşanan bir çelişkiye dikkat çekmektedir. İlahi hikmetin; zayıf bir varlık olan kadına "güç"ün, kuvvetli bir yaratık olan erkeğe de "zaaf"ın verilmesi karşısında Peygamber (s.a.) bir bakıma taaccüp eder: Esasen zayıf ve ince bir yaratılışa sahip olan kadınlar, nasıl oluyor da akıllı, dikkatli ve güçlü erkeklere hükmedebiliyorlar! O, adeta der ki: "Hanımlar! Zayıflığınıza rağmen Allah bu gücü size verdi. O halde O'ndan korkun ve O'nun lutfettiği bu kuvveti yabancı erkeklerin his ve arzularını tahrikte değil, yalnız Allah'ın razı olacağı yerde, hayır ve marufta kullanın!"⁴⁸ Ayrıca Rasul-i Ekrem'in (s.a.) "Akıllı ve tedbirli bir erkeğin gönlünü/aklını sizin kadar çelen birini görmedim" sözünün muhatabı olan kadınların daha çok Medine'nin yerlisi Ensar'dan oluştuğu bilinmektedir. Dolayısıyla sözün sarfedildiği ortamı Hz. Ömer'in, "Medine'ye geldiğimizde birde baktık ki, kendilerine kadınların hükmettiği bir toplulukla karşılaştık. Neredeyse bizim hanımlar da Ensar kadınlarının bu huyundan etkileneceklerdi!"⁴⁹ şeklindeki tesbitiyle birlikte düşünmek gerekir. Kaldı ki, kadınların duygu ve düşüncelerini hayır işlemeye ve onları iyilik yapmaya yönlendiren bu ifade ve hitap tarzı bir (veya birkaç) defa vuku bulmuştur. Bu konu yani, kadınların aklen ve dinen eksik oluşu bir daha ne kadınların ve ne de erkeklerin huzurunda müstakil ve özel olarak gündeme getirilmiştir.⁵⁰ Bir de hadis, -daha önce de değindiğimiz gibi- bütün kadınları içine alan mutlak

bir hüküm/ilke olarak anlaşılmalıdır.⁵¹ Bütün (küll) hakkında verilen bir hükmün, o bütünü tüm fertlerine şamil kılınmayacağı bir usul kaidesidir. Erkeklere her bakımdan taş çıkartacak çok daha akıllı, daha yetenekli ve daha dindar nice kadınların bulunduğu bilinen bir husustur.

10- Kadınların din bakımından eksik olmaları, onların namaz, oruç gibi bazı ibadetleri yapmalarına engel olan hayız halleriyle alakalı bir durumdur. Kadının elinde olmayan, tamamen onun irade ve inisiyatif dışında gelişen ve yaratılıştan gelen hayız hali, fıkıh usulü alimleri tarafından "avâz-ı semâviyye"den birisi olarak ifade edilir. Kadının kesb ve ihtiyarının olmadığı bu hayız hali, esasen vücut ve edâ ehliyetini ortadan kaldırmaz. Çünkü kadının akıl, zimmet ve beden gücü devam etmektedir.⁵² Ne var ki namaz ve oruç ibadeti için temizlik şarttır. Hayız müddetinden sonra kadın orucu kaza eder. Namazları kaza etmekten ise muaf tutulmuştur.

Hayız hali esnasında namaz, oruç ve Kur'an tilaveti gibi ibadetlerini terkeden kadının sevap kazanıp kazanamayacağı ulema arasında tartışma konusu olmuştur. Hanefi fakihî ve hadis alimi Aynî (v. 855/1451), "Haramı terkettiğinden dolayı yine de sevaba nail olmalıdır"⁵³ diyerek tercih ve temayülünü belirtmiştir. Özel hallerinde bazı ibadetleri terketmek mecburiyeti karşısında hanımlar, dua, zikir, ilim, tefekkür, istiğfar ve tesbih gibi -tabir caizse- alternatif diyebileceğimiz ibadetleri yerine getirmek suretiyle ruhen hissettikleri eksikliği telafi ederek büyük sevaba nail olabilirler.

Esasen "eksiklik" nisbi (izafi) bir keyfiyet arzeder. "Kâmil" olan, "Ekmel"e (daha mükemmel olana) göre eksik sayılır. Hayız halinde olan kadın da, hayız halinde olmayan ve namaz kılan kadına nisbetle eksiktir.⁵⁴ Bu izah tarzına göre, namaz kılan kadın "Ekmel" durumunda iken, özel halinde namazını kılamayan kadın onun dönünde "Kâmil" kabul edilir.

Netice itibarıyla, açıklamaya çalıştığımız hadis-i şerif feminist çevrelerin veya bazı akademisyenlerin iddia ettikleri gibi kadınları aşağılayan, kadın haklarını ihlal eden ve Kur'an'ın temel ilkelerine aykırı olan bir rivayet asla değildir. Hadislerin manasının anlaşılmasında ve nebevi maksadın tesbit edilmesinde ciddi gayret sarfetmek gerekir. Bu ya-

plamıyorsa, aykırı ve ters gibi görünen hadisler karşısında, acele davranarak onları reddetme yerine, sükut ederek tevakkuf terbiyesi gösterilmelidir. Çünkü selef alimleri ve müctehid imamlar tarafından uygulanmış olan "tevakkuf" (müşkil bir mesele hakkında hemen hüküm vermeyip bir süre beklemek, durmak veya onun anlaşılmasını ve yorumlanmasını zamana bırakmak), ihtiyatlı ve emniyetli bir yoldur.

DİPNOTLAR :

1. Buhari, Hayız, 6; Zekat, 44; Müslim, İman, 132; Ebu Davud, Sünnet, 15; Tirmizi, İman, 6; İbn Mace, Fiten, 19; Ahmed b. Hanbel, II, 67, 373.
2. İmam Buhari (v. 256/869) ile Müslim'in (v. 261/874) her ikisinin de "Sahih" adlı kitaplarına aldıkları hadis "Müttefekun aleyh (sahih oluşunda ittifak edilen hadis) ismini alır.
3. Akdemir, Salih; "Tarih Boyunca ve Kur'an-ı Kerim'de Kadın," İslami Araştırmalar Dergisi, Ekim 1991, s. 266, 269.
4. İbn Huzeyme, Sahih, IV, 106.
5. Kamil Çakın, Kadınlar ile İlgili Bir Hadis ve Değerlendirilmesi, Dini Araştırmalar, cilt: 1, sayı: 1, Mayıs 1998, Ankara, s. 21.
6. A. g. m., s. 22.
7. Tirmizi, Radâ, 18; İbn Huzeyme, Sahih, III, 93, Darekutni, İtel, V, 314.
8. İbn Ebi Şeybe, Musannef, I, 233; Darekutni, a. g. e., V, 315; M. Ravas Kal'aci, Mevsuatı Fıkh-ı Abdillâh b. Mes'ud, s. 447.
9. Bkz. Nesai, İşretu'n-nisâ, 113 (es-Sünenu'l-Kübra, V, 398).
10. Dârimî, Vudû, 103.
11. Söz konusu mevkuf haberi aynı senedle Buhârî'nin hocası el-Humeydî (v. 219/814) de (bkz. Müsned, I, 92) zikreder. Buhârî'nin, çok değer verdiği el-Humeydî'den Vâil b. Mühâne kaynaklı mevkuf haberi rivayet etmeyip hadisin diğer merfû tarihini Sahih'ine alması da kanaatimizi destekler mahiyettedir.
12. İbn Sa'd, Tabakât, VI, 203.
13. Zehebi, Mizan, IV, 331.
14. İbn Hacer, Takribu't-tehziib, s. 580.
15. İbn Hibbân, Sikât, V, 495.
16. Tahriru takribi't-tehziib, IV, 37. Şuayb Arnâvud ile Beşşâr Avvâd'ın Zehebi'den naklen Vâil b. Mühâne'nin mutlak manada maruf olmadığını söylemeleri eksik olmalıdır. Zira Zehebi, "Vâil b. Mühâne'nin Abdullâh b. Mes'ud'dan rivâyeti maruf değildir, onun tek bir hadis rivâyeti vardır" demek suretiyle kayıtlamış bulunmaktadırlar.
17. "İstiğfâr da çok yapın" cümlesi Müslim'de geçer.
18. Tirmizi, Birr, 48.
19. Suyutî'nin hasen dediği bu hadis için bkz. el-Camiu's-Sağir, II, 158; Münâvi, Feyzu'l-Kadir, VI, 19.

20. Hakim, Müstedrek, II, 190; Abdülmelik, Edeb, s. 257; Heysemi, a. g. e., IV, 312.
21. Müslim, Libas, 125; Cennet, 52; Muvatta, Libas, 4.
22. Ebu Davud, Tereccül, 7; Tirmizi, Edeb, 35; Nesai, Zinet, 35; Darimi, İst'izan, 18; Ahmed b. Hanbel, IV, 400.
23. Nahl, 16/97.
24. Ahzab, 33/35.
25. Ahmed b. Hanbel, I, 191; Suyutî, el-Camiu's-Sağir, I, 30.
26. Zuhuf, 43/32.
27. Buhari, Edeb, 44.
28. Kastalâni, İrşadu's-Sari, II, 273.
29. Ayni, Umdu'tu'l-Kari, III, 172; Kastalâni, a. g. e., II, 273.
30. İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, III, 196. Ayrıca bkz. İbnü'l-Cevzî, Ahkâmü'n-Nisâ, s. 67.
31. Zümer, 39/73.
32. Ra'd, 13/24.
33. İbn Hacer, Fethu'l-Bari, I, 406; Ayni, Umdu'tu'l-Kari, III, 172; Kastalâni, İrşadu's-Sari, II, 272; Kûsuf namazında Rasul-i Ekrem'in cenneti hakiki manada gözleriyle gördüğünü ifade eder.
34. Aliyyu'l-Kari, Mirkat: Siddık Hasan, Husnu'l-usve, s. 192.
35. İbn Hacer, a. g. e., II, 541.
36. Akıl, felsefe, kelam ve tasavvuf ilminde yapılan tarifleri için bkz. Bolay, Süleyman hayri, Yavuz, Yusuf Şevki, "Akıl", DİA, II, 238 vd.
37. Ahzab, 33/28, 29.
38. Kadının yaratılışı ve akli için bkz. Abdülaziz Çavuş, Anglikan Kilisesine Cevap, s. 152 vd. Ele aldığımız konu ve kadınlara ilgili daha başka meseleler için ayrıca bkz. Zekeriya GÜLER, 40 Hadiste Kadın, (Uysal Kitabevi), 1997, Konya.
39. Al-i İmran, 3/36.
40. Nisa, 4/32.
41. Nisa, 4/34.
42. Zehebi, Mizan, IV, 604.
43. Yusuf, 12/28.
44. Bakara, 2/282.
45. Nisa, 4/1.
46. Hucurat, 49/13.
47. İbn Hacer, Fethu'l-Bari, I, 406; Kastalâni, a. g. e., I, 347. Erkeklerde aklın duyguya, kadınlarda ise duygunun akla baskın olmasının hikmetlerinden birisi çocuk eğitimiyle ilgilidir. Çocuk eğitimi, ana gibi fazla merhamete ve güçlü duyguya muhtaçtır. Misyonu gereği kadın, erkek kadar felsefi anlamda akla ihtiyaç duymaz.
48. Yorum için bkz. Ayni, a. g. e., III, 173; Ebu Şakka, Tahriru'l-Mer'e, I, 275.
49. Hz. Ömer'in bu manaya gelen sözü için bkz. Buhari, Nikah, 83; İbn Hacer, a. g. e., IX., 104.
50. Bkz. Ebu Şakka, a. g. e., I, 275, 276.
51. Rasûlullah'ın (s.a.) İmran kızı Meryem'i, Fıravun'un kızı Asiyeyi, Huveylid kızı Hatice'yi ve kendi kerimesi Fatıma'yı dünyanın fazilet timsali kadınları olarak zikretmesi, bu hususu destekleyen rivayetlerden sadece bir tanesidir.
52. Molla Hüsrev, Mir'at, s. 338.
53. Ayni, a. g. e., III, 173.
54. Kastalâni, a. g. e., I, 347. İmam Nevevi de aynı izahı yapar.

Zahiri Muhaddislerle Hanefi Fakihler Arasındaki

MÜNAKAŞALAR

ve

İHTİLAF SEBEPLERİ

Yard. Doç. Dr. Zekeriya GÜLER

TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAYINLARI

Meşrutiyet Cad. Bayındır Sk. No: 55 (06650)

Kızılay/ANKARA

Tel: (0.312) 418 59 49 * 417 09 04 * 425 27 75

Fax: (0.312) 417 00 09

40 HADİSTE KADIN

Yard. Doç. Dr. Zekeriya GÜLER

Bu eser, Rasûl-i Ekrem'in (s.a.) dilinden kadının ne olduğu, ne durumda olması ve nasıl bir kimlik ve kişilik kazanması gerektiği sualine *kırk hadis* çerçevesinde cevap veren bir çalışmadır.

İSTEME ADRESİ:

UYSAL KİTABEVİ

Alaaddin Bulvarı, Cumhuriyet Alanı 8/A

Tel: (0.332) 351 62 17-352 91 23

Fax: (0.332) 352 91 23 KONYA